

Despre originea rumânească/românească a cuvintelor *primar* și *premier*

Andrei GROZA,

*doctor în științe istorice, conferențiar universitar,
prim-prorector al Academiei de Administrare Publică*

SUMMARY

The author, on the basis of written sources in the ancient and medieval period, try to argue that words primar and premier don't have latin or french provenance, but rumanian / romanian origins. At the same time, he support the hypothesis about rumanian / romanian language as a primary language, basic language on which were formed the majority of european and asian languages over the time.

Key words: mayor, prime-minister, premier, latin language, romanian language, big.

REZUMAT

Autorul articolului încearcă, în baza surselor scrise în perioada antică și medievală, să argumenteze faptul că cuvintele primar și premier nu sunt de origine latină și, corespunzător, franceză, ci de origine rumână/română. În același timp, autorul susține ipoteza că limba rumână/română este o limbă primară, limbă-fundament, pe care s-au constituit, de-a lungul timpului, majoritatea limbilor europene și asiatice.

Cuvinte-cheie: primar, prim-ministru (premier), limba latină, limba română, mare.

În Republica Moldova conducătorul autorității executive locale este numit *primar*, iar cel al autorității executive centrale - *prim-ministru* (*premier*).

Omologul primarului moldovean este numit în diferite țări în mod diferit: în Anglia - *mayor*, Azerbaidjan - *mer*, Bulgaria - *kmet*, Cehia - *primator*, Franța - *maire*, Grecia - *demarxos*, Italia - *sindaco*, Japonia - *puraimari*, Nepal - *meyra*, Rusia - *măr*, Uzbekistan - *meri* ș.a.m.d.

Diferența denumirilor este vizibilă.

Totodată, la o mică analiză, se poate constata că o bună parte dintre acestea au o formă foarte apropiată: *mayor*, *mer*, *primator*, *maire*, *puraimari*, *meyra*, *măr*, *meri* ș.a.m.d.

Această diferență neînsemnată după formă este și mai mică în cazul cuvântului *premier*.

Acesta are, în multe limbi, practic, aceeași formă: în engleză, bulgară, cehă, franceză, italiană, română, rusă - *premier*, azerbaidjană - *premyer*, japoneză - *puremia*, uzbekă - *premer* ș.a.m.d.

Încercând a clarifica care sunt originile acestor cuvinte, am constatat că specialiștii din domeniu afirmă că cuvântul *primar* provine din limba latină de la *primarius*, iar cel de *premier* - de la franțuzescul - *premier*.

Noi însă, cei care cunoaștem că la temelia majorității limbilor scrise și vorbite astăzi s-a aflat limba rumână/română, și nu limba latină (lucru despre care am vorbit anterior în alte expuneri - *n. n.*) am pus la îndoială aceste afirmații, mai ales că cuvântul *primarius* din limba latină a avut/are sensul de inițial, originar, principal ș.a.m.d. și nu de funcție, de post, în administrația publi-

că. Mai mult, acest cuvânt zis latin, practic, în aceeași formă și cu același conținut se întâlnește în destul de multe limbi din Europa și Asia care nu au fost/ nu au putut fi latinizate/romanizate.

Astfel, acesta cu sensul de inițial, originar, principal se întâlnește în limbile cehă ca *primarni*, horvată - ca *primaran*, punjabi - ca *praimari*, japoneză - ca *puraimari* ș. a. m. d.

Altfel spus, cuvântul *primarius* din latină nicidecum nu a putut sta la temelia celorlalte cuvinte asemănătoare, de unde și concluzia că toate acestea au avut la rădăcini un alt cuvânt, mult mai vechi decât cel din latină, că însuși *primarius*-ul a provenit din cel vechi, cel comun.

În asemenea situație este clar că ne interesează răspunsul la altă întrebare: care a fost acel cuvânt, când și cum a apărut el în limba latină?

Observând că șefii comunităților locale din mai multe țări, adică mai marii de acolo, sunt numiți, după cum am arătat, *mayor*, *mer*, *maire* ș.a.m.d. și că ambele cuvinte - *primar* și *premier* - sunt alcătuite din două componente foarte apropiate: *primar* din *pri-* și *mar*, *premier* din *pre-* și *mier*, am admis că toate acestea au la bază cuvântul rumânesc/românesc *mare*, care arată rezultatele măsurării, comparării obiectelor, fenomenelor, și anume care arată că obiectul, fenomenul depășește dimensiunile obișnuite, are proporții, poziții considerabile (a se vedea DEX-ul limbii române - *n. n.*).

Această presupunere a noastră se bazează pe rezultatele studiului de mai mulți ani care arată că în perioada antică pe imensul teritoriu al Europei, Africii de Nord și Asiei Centrale și de Sud-Est oamenii simpli, indiferent de statul în care trăiau, vorbeau una și aceeași limbă – limba rumână/română nescrisă, care poate fi numită limbă populară, în același timp, în palate, temple, teatre se utilizau alte limbi scrise, limbi inventate și declarate limbi oficiale, limbi date de zei numai pentru unele persoane, grupuri de persoane, alese de aceștia.

Cuvântul *mare*, cu sensul indicat în DEX-ul limbii române și în forma dată, cu toate derivatele sale, s-a întâlnit și se întâlnește numai în limba rumână/română, iar analiza izvoarelor scrise în vechime confirmă faptul că cuvântul rumânesc/românesc *mare*, în această sau altă formă destul de apropiată, a existat din cele mai vechi timpuri.

Astfel, Biblia ne spune, că chiar în ziua a treia Dumnezeu a numit uscatul – pământ, iar adunarea, mulțimea, întinderea vastă a apelor – *mare*. Aici este, probabil, cazul să ne oprim un pic și să le răspundem celor care afirmă că cuvântul rumânesc/românesc *mare* provine din latină de la *maris*, care înseamnă doar întinderea de apă stătătoare, adâncă și sărată, unită cu oceanul, și nimic mai mult.

După cum se poate observa, Dumnezeu a conceput, mai întâi, cuvântul *mare* cu sens de măsurătoare, comparare, care arată că obiectul, fenomenul depășește dimensiunile obișnuite, așa cum există numai în limba rumână/română, și apoi l-a atribuit apelor, de unde putem concluziona că afirmația precum că cuvântul rumânesc/românesc *mare* provine de la *maris* este evident greșită, că situația este tocmai inversă - cuvântul latin *maris* se trage din rumânescul/românescul *mare*.

Cuvântul *mare*, cu sensul pe care îl are în limba rumână/română, a fost scris în limbile greacă și latină, care au fost inventate mai târziu ca *megalos* și, corespunzător, *magna/magnus*.

Aici, nu credem că am putea auzi răspunsuri clare de la adepții teoriei, potrivit căreia limba latină este mai veche decât limba rumână/română, la mai multe întrebări, inclusiv, cum s-a întâmplat că cei care scriau și vorbeau limba latină nu au extins cuvântul *maris* și asupra lucrurilor, fenomenelor, care se deosebesc prin dimensiunile lor mari așa cum au făcut-o vorbitorii limbii române/române, dar au utilizat un alt cuvânt – *magna/magnus*?

Ne-ar fi interesant să aflăm cum explică

dânșii prezența comună în limba rumână/română a verbului *a mări*, a substantivului *mare* (o mare, niște mări) și adjectivului *mare* (casă mare, deal mare) și lipsa unei asemenea situații în limba latină, unde verbul *a mări* se scrie ca *augebit* ori *crescere*, substantivul *mare* ca *maris*, iar adjectivul *mare* - ca *magna/magnus*?

Oare nu de aceea că inventatorul/inventorii limbii latine, mai apoi șlefuitorii/dezvoltatorii acesteia „au uitat” că aceste cuvinte ar trebui să formeze un trunchi comun ca în limba rumână/română ori poate au făcut tot posibilul ca *limba lor*, considerată ca limbă dată de zei, să fie cât mai deosebită de limba vorbită de oamenii simpli care nu merită nicio atenție?

Mai mult, am dori să aflăm cum ar explica aceștia prezența cuvântului rumânesc/românesc *mare* cu același sens și, practic, cu aceeași formă în limbile galică scoțiană și irlandeză ca *mor*, galeză ca *mawr* și a unei urme a acestuia în limba birmaneză în cuvântul *kyeemarsaw*, care înseamnă *mare*.

Multe izvoare scrise în vechime ne arată destul de convingător că de la cuvântul rumânesc/românesc *mare*, care arată că obiectul, fenomenul depășește dimensiunile obișnuite, au provenit multe prenume, nume, supranume de femei și bărbați, conducători, denumiri de state, comunități și chiar nume de zei.

Este destul de clar că numele *Maria* purtat de sora lui Avraam și Moisei, mama lui Isus Hristos și foarte, foarte multe femei simple și chiar regine, provine nu din latinescul *magna* sau din grecescul *megalos*, ci din rumânescul/românescul *mare*.

Ca derivate de la acest nume, mai târziu, la diferite neamuri sunt utilizate alte nume, așa ca *Mariam*, *Marian*, *Mariana*, *Marusea*, *Mara*, *Meri* ș. a.

Tot de la cuvântul *mare* se trage și numele lui *Martie* – unul dintre cei mai vechi și importanți zei antici, considerat părintele și ocrotitorul Romei.

Cuvântul *mare*, cu sens de dimensiune,

a fost utilizat din cele mai vechi timpuri de comunitățile din regiunea Mesopotamiei, inclusiv Babilonul antic.

Astfel, conducătorii statelor de acolo, inclusiv ai Babilonului, care exercitau și funcția de preot suprem, aveau în titlu/numele pe care îl purtau, cuvântul *Marduc*, adică marele conducător, preluat de la zeul principal din acele timpuri, din acea regiune, căruia îi ziceau *Marduc*/*Mar-duca*. Acest titlu/nume l-au purtat, practic, toți conducătorii Babilonului, începând cu *Marduc* – *apla-iddin* (1172- 1158 î.e.n.) și terminând cu *Lalași-Marduc* (556 - mai 556 î.e.n.).¹

Cuvântul *mare* a fost atestat și în limba arameilor (o comunitate destul de numeroasă din perioada antică din Mesopotamia, Palestina și Siria și din care a făcut parte și Isus Hristos – *n.n.*).

Astfel, evreii din Spania și Portugalia din secolele XIV-XV, care utilizau această limbă ca limbă a religiei, îi porecleau pe conaționalii lor convertiți la creștinism - *marrani* (de la arameicele *mare anus* care înseamnă *mare fund* – *n.n.*), ceea ce înseamnă oameni cu obrazul gros, fără rușine și fără simț.²

Conform aceluiași izvoare scrise în vechime, numele conducătorului neamului *saca* (o ramură a masageților/geților din Asia Centrală - *n.n.*) deseori era însoțit de cuvântul *mairya* care înseamnă, după cum se înțelege destul de ușor, nu altceva decât *cel Mare*.³

De la cuvântul rumânesc/românesc *mare* și-a tras denumirea și orașul *Samar-cand* din Uzbekistanul de astăzi, cunoscut în antichitate ca *Maracand* care, conform izvoarelor scrise în vechime, nu înseamnă nimic altceva decât *marele oraș*.⁴

Anterior, în altă expunere, am arătat că și cuvântul *magistrat*, și derivatele acestuia utilizate din cele mai vechi timpuri, atât în Grecia antică cât și în Roma antică, au la bază cuvintele rumânești/românești *mare* și *strat*, care în forma dată există numai în limba rumână/română.

Interesant, de la care cuvânt provine prenumele Marii/Marius din Roma antică, purtat de mulți bărbați, inclusiv consuli, simpli ostași, preoți ș. a., dacă nu de la rumânescul/românescul *mare*, odată ce acesta nu există în așa formă în limba latină?

Tot de la cuvântul *mare* își trage rădăcinile și cuvântul *maur/mauri*, cu care au fost numiți de către europeni, din cele mai vechi timpuri, autohtonii din Africa de Nord, care în secolul al VIII-lea e. n. au participat sub conducerea arabilor la cucerirea Peninsulei Iberice (cuvântul *maur* cu sens de *mare* se păstrează până în prezent, după cum am arătat ceva mai sus, în limba galeză, în cuvântul *mawr* – n. n.).⁵

Despre faptul că cuvântul *maur* provine de la rumânescul/românescul *mare* ne-o dovedește și denumirea/porecla de *măricei* (în spaniolă – *moriscos*, ceea ce însemna *maur mic* – n. n.) atribuită în secolul al XVI-lea urmașilor maurilor, adică musulmanilor din Spania și Portugalia care au fost impuși să treacă la creștinism.⁶

Cuvântul *mare* se regăsește și în numele Mauriciu, purtat de mai mulți bărbați din cele mai vechi timpuri din Africa de Nord și Peninsula Balcani (Mauriciu - comandantul legiunii africane care în secolul al III-lea al e. n. nu a acceptat să participe la executarea credincioșilor și din care cauză a fost decapitat; Mauriciu - împăratul bizantin de la sfârșitul secolului al VI-lea - începutul secolului al VII-lea al e. n. ș. a. m. d.).

Inventatorii noilor limbi, ca regulă, se străduiau să inventeze alte cuvinte decât cele vorbite de oamenii simpli, dar era clar că o nouă limbă complet deosebită de cea populară era, practic, imposibil de creat. Fiecare nouă limbă, mai mult sau mai puțin, a păstrat cuvinte populare, uneori puțin modificate, mai ales atunci când era vorba de denumire, nume, prenume, supranume, poreclă ș. a. m. d.

După cum am arătat mai sus, cuvântul *mare* din limba rumână/română populară și-a păstrat sensul și forma inițială în limbile

irlandeză și galică scoțiană ca *mor*, galeză - ca *mawr*.

Tot din cele mai vechi timpuri, oamenii, atât în limba rumână/română populară cât și în limbile inventate scrise utilizau cuvântul *mare* pentru a evidenția un om, un obiect, un fenomen dintre ceilalți oameni, celelalte obiecte și fenomene.

Astfel, în semn de recunoștință pentru merite deosebite unii conducători erau supranumiți *cel Mare* (Alexandru cel Mare, Constantin cel Mare, Carol cel Mare), iar atunci când li se adresau direct le ziceau *Mărite, Majestate* ș. a. m. d.

Cuvântul *mare* era utilizat în denumirile mai multor titluri/funcții militare și civile. Astfel, acesta, după cum am arătat mai sus, se conține în titlul/funcția/numele Marduc (Mar-duca) atribuit conducătorilor din Babilonul antic.

Mormar/Mormari - așa erau numiți în Scoția Medievală conducătorii responsabili de activitatea maritimă ori chiar de administrarea unei regiuni de pe malul mării.⁷

De la cuvântul popular *mare* se trage și cunoscutul titlu militar *mareșal* care, inițial, în cadrul statelor medievale franceze și germane însemna nu altceva decât *mai marele pe grajduri, mai marele pe cai*.⁸

Cuvântul *mare* se regăsește și în titlul militar *merarh* - titlu purtat de comandanții celor mai mari unități militare din Imperiul Roman de Răsărit (Rumania/Romania).⁹

Destul de interesant ne pare să menționăm că vechiul cuvânt rumânesc/românesc *mare* s-a păstrat și se mai utilizează și azi în comunitățile catolice din Siria, Irak și Iran (adică între vorbitorii de limbă arabă - n. n.), conducătorii cărora sunt numiți Mar: Mar Danha, Mar Aprem, Mar Isai, Mar Rafail ș. a. m. d. (aici am vedea o legătură cu vechiul titlu Marduc/Mar-duca purtat de conducătorii de stat din această regiune, care aveau și funcții religioase și despre care am vorbit mai sus – n. n.).¹⁰

Tot de la vechiul cuvânt rumânesc/românesc se trag și multe dintre denumirile con-

ducătorilor autorităților publice locale.

Acest lucru se poate observa destul de ușor în cazul Franței, unde ca peste tot în Europa, până la crearea noilor limbi, numite mai târziu naționale, întotdeauna s-a vorbit rumâna/româna populară.

Credem că puțină lume cunoaște că limba franceză scrisă a fost creată relativ nu demult - în secolele X-XIII ale e. n., în baza limbii rumâne/române populare și limbii latine scrise.

Astfel, denumirea administratorului gospodăriei regale scrisă în limba latină ca *major domus* a fost transcrisă în limba franceză ca *maire du palais* adică *mai marele palatului*, așa cum se vorbea în limba rumână/română populară (atragem atenția că în limba latină cuvântul *mare* se scria ca *magna/magnus*, iar în limba franceză - ca *grand* - n. n.).

Mai marele palatului (maire du palais) era unul singur, iar administratori ai sateelor și orașelor erau destul de mulți, din care cauză toți ceilalți erau numiți, pur și simplu, *maire*, adică *mare*, numai că în denumire li se mai adăuga denumirea localității, devenind, astfel, *maire du Paris*, *maire de Avignon* ș. a. m. d.

Tot așa au procedat și în celelalte state atunci când și-au plăsmuit propriile limbi. În multe dintre acestea cuvântul *mare*, cu care erau numiți în limba populară conducătorii autorităților locale, a fost transcris conform regulilor ortografice ale limbii statului: în engleză - *mayor*, în qujarati și bengală - *meyara*, în galeză - *maer*, în irlandeză - *meare* ș. a. m. d.

Unele limbi slave - rusa, bielorusa, poloneza, ucraineana - au împrumutat această denumire din alte limbi, posibil - din franceză ori engleză, dar au transcris-o, corespunzător, ca *măr* ori *mer*.

Astfel, la temelia tuturor acestor denumiri, inclusiv a celei de *maire* din limba franceză, s-a aflat cuvântul rumânesc/românesc *mare* cu sensul de dimensiune.

Totodată, rumânii/românii din cele mai

vechi timpuri, atunci când vroiau să arate că persoana, obiectul, fenomenul este cel mai mare, cel mai puternic, cel mai bun ș.a.m.d. adăugau înaintea cuvântului elementul *pre/prea*, astfel celui mai mare dintre cei mai mari i se spunea *preamare/preamarele*, celui mai puternic dintre cei puternici - *preaputernic/preaputernicul*, celui mai bun dintre cei buni - *preabun/preabunul* ș. a. m. d., iar atunci când se adresau direct persoanei, foloseau cuvintele *preamărite*, *preaputernice*, *preabunule* ș. a. m. d.

Aceștia, întotdeauna aflați în fruntea tuturor oamenilor, obiectelor, fenomenelor, în capul rândului, considerați începători ai tuturor acțiunilor, încep a fi numiți *primar/primari*, iar prescurtat - *prim/primi*.

Anume, cu sens de începător, inițial, principal ș. a. m. d., cuvintele *primar/primară* și *prim/prima* au fost concepute de rumânii/românii de atunci din Europa, Africa de Nord și Asia Centrală și Sud-Vest, iar mult mai târziu - preluate de cei ce scriau și vorbeau greaca, latina sau alte limbi inventate sau create în baza limbii rumâne/române populare.

Ajungând în perioada contemporană, rumânii/românii, atunci când au avut nevoie de a-și numi conducătorii locali, au recurs la cuvântul *primar*, care la fel ca și *maire*, *mer*, *meyra*, *măr*, *meri* din alte limbi, însemna principalul, superiorul comunității.

În ceea ce privește originea cuvântului *premier*, reieșind din cele expuse mai sus, putem afirma fără îndoială că acesta este o derivată a vechiului cuvânt rumânesc/românesc *prim/prima* care înseamnă *întâi/dintâi*, cu care se începe ceva, care se află la început.

Prima era prenumele ficei lui Romul, întemeietorul orașului Roma și statului roman. *Prima*, fiindcă, era cea dintâi, cea mai mare dintre copiii lui Romul. Cuvântul *prima* este, după cum am arătat mai sus, prescurtatul cuvintelor *prea mare*, adică cea mai mare.¹¹

Mult mai târziu, francezii au luat rumânescul/românescul *primar*, *prim* și l-au atribuit celui dintâi, principalului ministru din echipa de miniștri, ortografiindu-l în limba franceză ca *premier*. Preluat din franceză de alte limbi, a făcut să se creadă că acesta este de origine franceză ceea ce nu corespunde adevărului.

Așadar, cuvintele *primar* și *premier* sunt

de origine rumânească/românească și nicidecum de proveniență latină sau franceză. Din contra, atât *primar* din latină cât și *premier* din franceză și derivatele acestora din alte limbi își trag rădăcinile din vechea rumână/română populară de la cuvântul *mare* care în forma dată și cu sensul de dimensiune a existat și există numai în limba rumână/română.

BIBLIOGRAFIE

1. Мардук. În: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Мардук> [accesat la 02.09.2016].
2. Матраны. În: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Матраны> [accesat la 02.09.2016].
3. Саки (племена). În: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Саки_\(племена\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Саки_(племена)) [accesat la 02.09.2016].
4. Самарканд. În: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Самарканд> [accesat la 02.09.2016].
5. Мавры. În: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Мавры> [accesat la 02.09.2016].
6. Мориски. În: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Мориски> [accesat la 02.09.2016].
7. Шотландское Королевство. În: https://ru.wikipedia.org/wiki/Шотландское_Королевство [accesat la 02.09.2016].
8. Маршал. În: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Маршал> [accesat la 02.09.2016].
9. Византийские титулы. În: <http://www.vostlit.info/Texts/rus5/TheophCont/tit.phtml?id=1152> [accesat la 02.09.2016].
10. Ассирийская церковь востока. În: https://ru.wikipedia.org/wiki/Ассирийская_церковь_востока [accesat la 02.09.2016].
11. Помул и Рем. În: https://ru.wikipedia.org/wiki/Помул_и_Рем [accesat la 02.09.2016].

Prezentat: 2 septembrie 2016

E-mail: ap_groza@yahoo.com